

Sąvokų lentelė – Klimato kaitos mokslo detektyvai

Šiame skyriuje trumpai ir aiškiai apibrėžiame pagrindines sąvokas, reikalingas pamokai.

Nr.	Sąvoka	Apibrėžimas
1	Klimato sistema	Sudėtinga Žemės sistema, kurioje sąveikauja atmosfera, vandenynai, sausuma, ledynai ir gyvoji gamta. Bet kuris pokytis viename elemente veikia visą sistemą.
2	Saulės spinduliuotė	Pagrindinis Žemės energijos šaltinis. Nustato orų ir klimato sąlygas, šildo paviršių bei palaiko gyvybę.
3	Albedo efektas	Saulės spinduliuotės atspindėjimo rodiklis. Tirpstant ledui, mažėja atspindys ir Žemė sugeria daugiau šilumos.
4	Šiltnamio efektas	Natūralus reiškinys, kai šiltnamio dujos sulaiko šilumą Žemės atmosferoje. Be jo vidutinė temperatūra būtų apie -18°C , tačiau sustiprėjęs efektas sukelia globalinį atšilimą.
5	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos (ŠESD)	Atmosferoje esančios dujos (CO_2 , CH_4 , N_2O , F-dujos), kurios sugeria ir sulaiko šilumą. Daugiausia jų susidaro dėl žmogaus veiklos – kuro deginimo, žemės ūkio ir pramonės.
6	CO_2 koncentracija (ppm)	Anglies dioksido kiekis milijonui oro dalelių. Vienas pagrindinių klimato kaitos rodiklių. Dabar pasiekta rekordinė – apie 424 ppm – reikšmė.
7	Grįžtamasis ryšys (feedback loop)	Procesas, kai pokytis (pvz., ledynų tirpimas) sukelia papildomus efektus, stiprinančius pradinį pokytį.
8	Globalinis atšilimas	Ilgalaikis Žemės paviršiaus temperatūros didėjimas dėl sustiprėjusio šiltnamio efekto ir žmogaus veiklos.
9	Antropogeniniai veiksniai	Žmogaus veikla, lemianti klimato kaitą – pramonė, energetika, transportas, miškų naikinimas, žemės ūkis, atliekos.

Nr.	Sąvoka	Apibrėžimas
10	Natūralūs veiksniai	Gamtiniai procesai (Saulės aktyvumas, ugnikalniai, vandenynų srovės), galintys trumpam paveikti klimatą.
11	Energetikos sektorius	Sritis, kuri atsakinga už energijos gamybą iš iškastinio kuro ir didžiąją dalį CO ₂ emisijų pasaulyje. Lietuvoje šis sektorius sudaro apie 62 % visų ŠESD emisijų.
12	Anglies pėdsakas	Bendras ŠESD kiekis, kurį sukelia žmogaus, organizacijos ar produkto veikla, išreikštas CO ₂ ekvivalentu.
13	Ekstremalūs orai	Klimato kaitos pasekmė – dažnėjantys ir stiprėjantys reiškiniai: karščio bangos, audros, potvyniai, sausras.
14	Ekosistemos disbalansas	Klimato pokyčių sukeltas gamtinės pusiausvyros sutrikimas – keičiasi rūšių pasiskirstymas, nyksta buveinės.
15	Klimato migracija	Žmonių perkėlimas dėl klimato poveikio – sausras, potvyniai, jūros lygio kilimas.
16	Klimato teisingumas	Idėja, kad klimato krizės naštą turėtų labiausiai prisiimti tie, kurie prie jos labiausiai prisidėjo.
17	Žiedinė ekonomika	Tvarus modelis, kai gaminiai naudojami ilgiau, taisomi, perdirbami ir grąžinami į apytaką.
18	Atsinaujanti energija	Energijos šaltiniai, kurie atsikuria natūraliai – saulės, vėjo, vandens, biomasės.
19	Prisitaikymas (adaptacija)	Veiksmai, padedantys pasiruošti neišvengiamiems klimato pokyčiams – infrastruktūros stiprinimas, ūkininkavimo keitimas.
20	Švelninimas (mitigacija)	Strategijos, mažinančios emisijas ir stabdančios klimato kaitos spartą – atsinaujanti energija, efektyvus transportas, tvari gamyba.
21	Klimato krizė	Dabartinė pasaulinė padėtis, kai klimato kaita daro tiesioginį poveikį žmonių sveikatai, gamtai, ekonomikai ir socialinei gerovei.